आदर्शप्रश्नपत्रम् 2022-2023

संस्कृतम् (केन्द्रिकम्)

Sanskrit Core (322)

कक्षा – XII

समयः – होरात्रयम् | **अङ्कयोजना उत्तरसङ्केताश्च** | **पूर्णाङ्काः – 80**

अवधातव्यम् -

1. अङ्कयोजनायां प्रदत्तानि उत्तराणि निदर्शात्मकानि सन्ति। प्रदत्तानि उत्तराणि अतिरिच्यापि सन्दर्भानुसारम् अन्यानि उत्तराणि भवितुम् अर्हन्ति।
2. **आन्तरिकविकल्पात्मकेषु प्रश्नेषु यद्यपि स्पष्टतया निर्देशः दत्तः अस्ति यत् केवलं प्रश्नद्वयम् अथवा प्रश्नत्रयम् इत्यादिकम् उत्तरं दातव्यं तथापि यदि छात्रः अतिरिक्त-प्रश्नानाम् उत्तराणि लिखति तर्हि छात्रहिताय निर्णयः कर्त्तव्यः।** यथा चित्रवर्णने पञ्चवाक्यानां लेखनम् अभीष्टं परं छात्रः यदि सप्तवाक्यानि लिखति तर्हि तत्र केवलं प्रथम-पञ्चवाक्यानां न अपितु यानि वाक्यानि उत्तमानि सन्ति तेषां मूल्याङ्कनं करणीयम्।
3. अनुच्छेदे श्लोके नाट्यांशे वा पृष्टाः प्रश्नाः अवबोधात्मकाः सन्ति। अतः विद्यार्थिनः एतेषु प्रदत्तशब्दानां स्थाने समभाव-पर्यायवाचि-शब्दानां प्रयोगं कर्तुं शक्नुवन्ति। तदर्थम् अङ्काः देयाः। यदि विद्यार्थिनः उत्तरलेखन-समये समुचितानां विभक्तीनां वचनानां च प्रयोगं न कुर्वन्ति तर्हि अंशतः अङ्काः कर्तनीयाः न तु सम्पूर्णाङ्काः।
4. त्रुटिपूर्णवर्तन्यै व्याकरणात्मक-प्रयोगाय च अनुपाततः अङ्काः कर्तनीयाः न तु सम्पूर्णाङ्काः।
5. आंशिक-दृष्ट्या समुचितेभ्यः उत्तरेभ्यः अपि अङ्काः देयाः।
6. रचनात्मक-कार्ये वाक्यरचना प्रमुखा न तु वाक्यसौन्दर्य-तत्त्वम्। अतः आंशिकवाक्यशुद्धये अपि अङ्काः देयाः।

	खण्डः – क **अपठित – अवबोधनम् - 10 अङ्काः**	
1.	**अधोलिखितं गद्यांशं पठित्वा प्रदत्तप्रश्नानामुत्तराणि संस्कृतेन लिखत -**	10
	(अ) एकपदेन उत्तरत - केवलं प्रश्नद्वयम्	1×2=2
	(i) योगदर्शनस्य (ii) महर्षिः पतञ्जलिः (iii) अष्ट	
	(आ) पूर्णवाक्येन उत्तरत - केवलं प्रश्नद्वयम्	2×2=4
	(i) योगस्य परिभाषा अस्ति – "योगः चित्तवृत्तिनिरोधः" | (ii) अस्माभिः जीवने सदा योगः सेवनीयः यतः योगेन जीवने नीरोगता आयाति |	

	(iii) योगस्य अष्ट अङ्गानि भवन्ति–यम-नियम-आसन-प्राणायाम-प्रत्याहार-धारणा-ध्यान-समाधयः चेति।	
	(इ) अनुच्छेदस्य (द्वित्रिशब्दात्मकं) समुचितं शीर्षकं लिखत। योगदर्शनम्, योगदर्शनस्य महत्त्वम्, योगः चित्तवृत्तिनिरोधः (अन्ये अपि उचितशीर्षकाः भवितुम् अर्हन्ति।)	1×1=1
	(ई) यथानिर्देशम् उत्तरत- केवलं प्रश्नत्रयम्	1×3=3
	(i) (क) आविर्भावः (ii) (घ) अतिप्राचीनम् (iii) (ख) भवति (iv) (ग) दर्शनम्	
	खण्डः – ख **रचनात्मक–कार्यम् - 15 अङ्काः**	
2.	भवान् / भवती राघवः/ शान्ता। शैक्षिक - भ्रमण - दले समावेशाय प्रधानाचार्यां प्रति लिखिते आवेदन पत्रे रिक्तस्थानानि मञ्जूषातः चित्वा, पूरयित्वा च पुनः पत्रं लिखत –	½×10=5
	सेवायाम् (i) प्रधानाचार्याः राजकीयसर्वोदयसहशिक्षाविद्यालयः, दक्षिण-दिल्ली विषयः - (ii) **शैक्षिकभ्रमणदले समावेशाय निवेदनम्**। मान्याः ! सादरं (iii) **<u>निवेदनीयम्</u>** अस्ति यद् अहम् एतस्मिन् (iv) **<u>विद्यालये</u>** एकादश्यां कक्षायाम् 'अ' वर्गे पठामि। एवं मया श्रूयते यद् आगामिनि शीतकाले अस्माकं विद्यालयात् किमपि (v) **<u>शैक्षिभ्रमणदलं</u>** नैनीतालं गमिष्यति। नूतन-स्थलानां दर्शने, नूतन-तथ्यानां ज्ञानार्जने च मम (vi) **महती** अभिरुचिः। अतः अहम् अपि (vii) **अनेन** दलेन सह गन्तुम् इच्छामि। एतदर्थं मया माता-पितृभ्याम् (viii) **अनुमतिः** अपि प्राप्ता। साग्रहं (ix) **प्रार्थयामि** यद् एतदर्थम् अनुमतिं प्रदाय (x) **कृतार्थीकरणीयः** अयं जनः। सधन्यवादम्, भवतां शिष्यः/ शिष्या, राघवः / शान्ता	
3.	मञ्जूषाप्रदत्त-पदसहायतया अधोलिखितां कथां पूरयत -	½×10=5
	एकदा भगवान् **बुद्धः** राजमार्गे गच्छन् अपश्यत् यत् **सरोवरतटे** कश्चन भिक्षुः स्नात्वा भूयो-भूयः हस्तौ संयोज्य षड्दिशः प्रणमति स्म। बुद्धः तमुपगम्य **अपृच्छत्** – महाशय ! किं भवान् जानाति यत् दिग्भ्यः प्रणामनिवेदनस्य	

	कः **अभिप्रायः** अस्ति? भिक्षुः उदतरत् - भगवन् ! नाहं जाने अस्य अभिप्रायम्। कृपया भवान् एव **अभिज्ञापयतु**। बुद्धः अकथयत् – पूर्वदिशि कृतः नमस्कारः तु **मातापितृभ्यां** गृहस्वामिने च भवति। दक्षिणदिक् आचार्याय, पश्चिमदिक् स्त्रीपुत्रादिभ्यः, उत्तरदिक् च मित्रादीनां कृते भवति। एवमेव ऊर्ध्वदिक् श्रमणब्राह्मणेभ्यः अधोदिक् च सेवकेभ्यः भवति। इदं श्रुत्वा भिक्षुः अब्रवीत् – **सेवकेभ्यः** किमर्थं प्रणामः? वयं तु श्रेष्ठाः अतः **सेवकाः** एव अस्मान्नमेयुः। तदा तथागतः अकथयत् – सेवकाः अपि अस्मद्वत् **मनुष्याः** सन्ति। तान् प्रति प्रणामः अस्मत्स्नेहं **वात्सल्यं** सौहार्दञ्च सूचयति।
	अथवा
	अधोलिखितसंवादे रिक्तस्थानानि पूरयन्तु। 1x5=5 रमा - तव विद्यालयः कुत्र अस्ति ? **गीता - मम विद्यालयः दिल्ली नगरेऽस्ति।** रमा - किं तव विद्यालये पुस्तकालयः अपि अस्ति? **गीता - आम्, मम विद्यालये एकः वृहद् पुस्तकालयोऽस्ति।** रमा - त्वं प्रतिदिनं पुस्तकालयं गच्छसि? **गीता - अहं यदा-कदा पुस्तकालयं गच्छामि।** रमा - त्वं तत्र समाचारपत्राणि अपि पठसि? **गीता – आम्, अहं समाचारपत्राणि पठामि।** रमा - किं तत्र पत्रिकाः अपि भवन्ति? **गीता - आम्, तत्र काश्चित् पत्रिकाः अपि आगच्छन्ति।**
4.	**निम्नलिखितवाक्येषु केषाञ्चन पञ्चवाक्यानां संस्कृतेन अनुवादं कुरुत –** 1x5=5
	1. किं त्वं तत्र न अगच्छः/गतवान्। 2. राजा प्रजायाः रक्षाम् अकरोत्।/ राजा प्रजाम्/ प्रजाः अरक्षत्। 3. भारतदेशे सर्वेषां समानरूपेण विकासः भवेत्। 4. पक्षिणः वृक्षे वसन्ति। 5. पृथिवी सर्वैः रत्नैः युक्ता अस्ति। 6. छात्राणां प्रतिवर्षं शैक्षणिकी यात्रा भवति।

खण्डः - ग

अनुप्रयुक्तव्याकरणम् 20 अङ्काः

5.	**अधोलिखितवाक्येषु रेखाङ्कितपदानां सन्धिं सन्धिच्छेदं वा कृत्वा लिखत-** **(केवलं प्रश्नषट्कम्)**	1x6=6
	(i) सत्यात्+न (ii) इत्युक्त्वा (iii) तदुत्सङ्गे	

	(iv) शब्दो मे (v) व्यवच्छेत्सीः (vi) संन्यासिना+उक्तम् (vii) पुनः+आयास्यामि	
6.	अधोलिखित-वाक्येषु रेखाङ्कितपदानां समुचितं समस्तपदं विग्रहवाक्यं वा प्रदत्तविकल्पेभ्यः चित्वा लिखत – (केवलं प्रश्नपञ्चकम्)	1×5=5
	(i) (घ) सर्वविद्यानिष्णाता (ii) (क) समानः पतिः यस्याः सा (iii) (ग) क्रोधेन सहितम् (iv) (क) न अवद्यानि (v) (क) यथेच्छम् (vi) (घ) कामक्रोधलोभान्	
7.	अधोलिखित-वाक्येषु रेखाङ्कितपदानां समुचितं संयोजितं विभाजितं वा प्रकृतिं प्रत्ययं प्रदत्तविकल्पेभ्यः चिनुत – (केवलं प्रश्नषट्कम्)	1x6=6
	(i) (क) अभि+धा+क्त (ii) (घ) निर्+ईक्ष्+शानच् (iii) (घ) सेवनीयानि (iv) (ग) बल+मतुप् (v) (ख) संन्यासी (vi) (क) व्यवस्थिता (vii) (घ) पुत्रवत्+ङीप्	
8.	कोष्ठकप्रदत्तपदैः सह समुचितां विभक्तिं प्रयुज्य रिक्तस्थानपूर्तिं कृत्वा लिखत – (केवलं प्रश्नत्रयम्)	1×3=3
	(i) (ख) स्वाध्यायात् (ii) (ख) शक्रेण (iii) (ग) दिवङ्गते (iv) (क) क्षणात्	
	खण्डः – घ भाग - I **पठितावबोधनम् 25 अङ्काः**	
9.	अधोलिखितं गद्यांशं पठित्वा तदाधारितान् प्रश्नान् यथानिर्देशं संस्कृतेन उत्तरत -	5
	अ. एकपदेन उत्तरत - (केवलं प्रश्नद्वयम्)	½×2=1

	(i) वनम् (ii) वत्सराजस्य (iii) मस्तकम्	
	आ. पूर्णवाक्येन उत्तरत - (केवलं प्रश्नद्वयम्)	1×2=2
	(i) राजा भोजवधं ज्ञात्वा तं पृष्टवान्-वत्सराज! खड्गप्रहारसमये तेन किमुक्तम्? (ii) वैराग्यमापन्नो वत्सराजः तं न हतवान्, अपितु गृहमागत्य भोजं गृहाभ्यन्तरे भूमौ निक्षिप्य ररक्ष। (iii) वत्सराजः राजाज्ञा पालनीयैवेति मत्वा तूष्णीं बभूव।	
	इ. यथानिर्देशम् उत्तरत - (केवलं प्रश्नचतुष्टयम्)	1×2=2
	(i) वैराग्यमापन्नः (ii) राजा (iii) भोजाय	
10.	अधोलिखितं पद्यांशं पठित्वा तदाधारितान् प्रश्नान् यथानिर्देशं संस्कृतेन उत्तरत -	5
	अ. एकपदेन उत्तरत - (केवलं प्रश्नद्वयम्)	½×2=1
	(i) विद्यावताम् (ii) बुधाः (iii) जगत्याम्	
	आ. पूर्णवाक्येन उत्तरत - (केवलं प्रश्नद्वयम्)	1×2=2
	(i) **रूपवताम्** अपेक्षया बुधाः विद्यामानं लभन्त। (ii) **रूपं प्रसिद्धं न विद्यावतां एव वस्तुतः रूपं बुधाः** आहुः? (iii) जनाः **विद्यया** मानं लभन्ते।	
	इ. यथानिर्देशम् उत्तरत - (केवलं प्रश्नचतुष्टयम्)	1×2=2
	(i) बुधाः (ii) जगत्याम् (iii) बुधाः	
11.	अधोलिखितं नाट्यांशं पठित्वा तदाधारितान् प्रश्नान् यथानिर्देशं संस्कृतेन उत्तरत -	5
	अ. एकपदेन उत्तरत - (केवलं प्रश्नद्वयम्)	½×2=1
	(i) परिष्कृतपारदभस्म (ii) गूढचरम् (iii) रात्रौ	
	आ. पूर्णवाक्येन उत्तरत - (केवलं प्रश्नद्वयम्)	1×2=2
	(i) संन्यासी दौवारिकस्य कर्णे कथयति यत् यदि त्वं मां प्रविशन्तं न प्रतिरुन्धेः तदधुनैव	

	परिष्कृतपारदभस्म तुभ्यं दद्याम् यथा त्वं गुञ्जामात्रेणापि द्वापञ्चाशत्संख्याकतुलापरिमितं ताम्रं सुवर्णं विधातुं शक्नुयाः। (ii) उत्कोचलोभेन स्वामिनं वञ्चयित्वा आत्मानम् अन्धतमसि पातयन्ति ते नीचाः भवन्ति। (iii) दौवारिकः (साक्षेपम्) कथयति यत् कोऽपि कथं न प्रविशति? परिचिता वा, प्राप्तपरिचयपत्रा वा, आहूता वा प्रविशन्ति, न तु ये केऽपि समागता भवादृशाः।	
	इ. यथानिर्देशम् उत्तरत - (केवलं प्रश्नचतुष्टयम्)	1x2=2
	(i) संन्यासिने (ii) त्वम् (iii) रात्रौ	
12.	अधोलिखितस्य पद्यस्य भावार्थं मञ्जूषाप्रदत्तपदैः पूरयित्वा पुनः लिखत –	1x3=3
	असौ मया हतः शत्रुर्हनिष्ये चापरानपि। **ईश्वरोऽहमहं भोगी सिद्धोऽहं बलवान् सुखी॥** **भावार्थः –** अहम् एनं शत्रुं (i) **मारितवान्**, अन्यान् शत्रून् अपि मारयिष्यामि। अहं सर्वसमर्थः, (ii) **भोग्यसामग्रीयुक्तः** सर्वं साधयितुं (iii) **समर्थः**, शक्तिशाली, प्रसन्नः, सुविधासम्पन्नः च अस्मि (इति अज्ञानमोहितैः कथ्यते।) अथवा	
	प्रदत्ते भावार्थत्रयात् शुद्धं भावार्थं चित्वा लिखत-	1x3=3
	(क) (iii) दुष्टानां प्रयासः सुवचनं त्यक्त्वा दोषेषु/व्यसनेषु भवति। (ख) (i) ज्येष्ठ पाण्डुपुत्रस्य ईदृशी एव विचारधारा। (ग) (iii) शास्त्राणां ज्ञानं सर्वेषां लोचनं भवति।	
13.	अधोलिखित- श्लोकस्य प्रदत्ते अन्वये रिक्तस्थानपूर्तिं कुरुत –	1x3=3
	आकारसदृशप्रज्ञः प्रज्ञया सदृशागमः। **आगमैः सदृशारम्भ आरम्भसदृशोदयः॥** **अन्वयः –** (दिलीपः) (i) **आकारसदृशप्रज्ञः** प्रज्ञया सदृशागमः (ii) **आगमैः** सदृशारम्भः (iii) **आरम्भसदृशः** उदयः (च आसीत्)।	
14.	‘क’ स्तम्भस्य वाक्यांशस्य ‘ख’ स्तम्भस्य वाक्यांशेन सह मेलनं कुरुत -	½x4=2
	‘क’ स्तम्भः — **‘ख’ स्तम्भः** (i) वेदमनूच्याचार्यः — (घ) अन्तेवासिनमनुशास्ति। (ii) यान्यनवद्यानि कर्माणि — (ग) तानि सेवितव्यानि। (iii) आचार्याय प्रियं धनमाहृत्य — (क) प्रजातन्तुं मा व्यवच्छेत्सीः। (iv) यदि ते कर्मविचिकित्सा वा — (ख) वृत्तविचिकित्सा वा स्यात्।	

15.	अधोलिखितेषु वाक्येषु रेखाङ्कितपदानां प्रसंगनुसारं शुद्धम् उत्तरं चित्वा लिखत –	½x4=2
	(i) **मितभाषिणाम्** - अल्पभाषिणाम् (ii) **वार्धके** - जरायाम् (iii) **भूत्यर्थं** - कल्याणार्थम् (iv) **वहामः** - पालयामः (v) पुरस्कार-**भाजनानि** - पात्राणि	
	खण्डः – घ भागः - ii **सामान्यसंस्कृतसाहित्यस्य सामान्यः परिचयः 10 अङ्काः**	
16.	समुचितस्य रचनायाः कवेः वा अभिधानं लिखत- (केवलं प्रश्नत्रयम्)	1x3=3
	(i) भोजप्रबन्धः इति ग्रन्थात् (ii) शिवराजविजयम् (iii) श्रीमद्भगवद्गीता इति ग्रन्थात् (iv) महाकविः कालिदासः	
17.	गद्य-पद्य-चम्पूकाव्यस्य च विधानां समुचितं वैशिष्ट्यं चित्वा- (केवलं प्रश्नत्रयम्)	1x3=3
	(i) पद्यकाव्यस्य (ii) गद्यकाव्यम् (iii) गेयता (iv) गद्यपद्यमयम्	
18.	नाट्यतत्त्वानामाधारेण प्रश्नानाम् उत्तरं लिखत- (केवलं प्रश्नचतुष्टयम्)	1x4=4

‘क’ भागः	‘ख’ भागः
(i) काव्येषु रम्यम्	नाटकम्
(ii) अभिज्ञानशाकुंतलम्	कालिदासस्य प्रसिद्धा रचना
(iii) नाट्यशास्त्रस्य कर्ता	भरतमुनिः
(iv) मुद्राराक्षसम्	राजनैतिकं नाटकम्

-----------******** ------------***************----------------********-----------